

זיקהל דוד

מאכלי פורים

ברכה על י"ש ביום הפורים

המנהג הוא דביום פורים אחר קריאת המגילה מחליפין ומברכים קודם על שתיית י"ש שהכל ואח"כ על המזונות, ד"מי משתה ושמחה' כתיב במגילה.

ימי הפורים באבוב

המן טאשן

בירושלמי מסכת חלה [פ"א ה"ד], בגין דאנא בעיית למיעבד אצוותי אטרי, נראה דהוא מין עיסה שעושים עדיין היום שעושים כמין כיס וממלאין אותה גבינה או פירות או בשר ונקרא 'המן טאש' והיא בעלת ג' זוויות ב' למעלה ואחת למטה כזה V וע"כ נקראת אצוותי לפי שנכרכת על גבי הגבינה כו' שבתוכה והוא מל' בבלי [עירובין כ"ו:] אצוותא מרוזיאתא, ובבלי [פסחים ל"ט:] אצוותא דדיקלא וברש"י שם דהיינו סיב הנכרך סביב הדקל ע"ש, ותיבת אטרי היינו שלשה שעד היום 'טר' בלשון רוסיא הוא שלשה, ובבלי נזיר [ח:] ב' טריגין שלש, ועיקר המלה שם טרי ואתון גי"ן הם תוספת ע"ש, ובירושלמי [ב"ב פ"י ה"א] עם טרייא קונטא ע"ש בפני משה דטרייא היינו שלשה, וכך כאן אטרי הוא שלשה, ונקראת העיסה כן מפאת היותה בעלת ג' זוויות והוי ל' אצוותא אטרי כמו כיס בעל ג' זוויות.

ונזכרתי ד'אצוות' הוא תרגומו של עריסה, וכ"כ הרא"ש בפסחים [פרק ב' סימן ט"ז] דהביא שם ירושלמי דכאן וכתב אצוותי היינו עיסה כדמתרגימין ראשית עריסותיכם ריש אצותיכון, ואולם בל' אטרי י"ל עדיין הכוונה כנ"ל.

בחת"ס בהקדמה הביא דברי הרוקח בהל' פורים דבפרשת אמור אחר כל המועדים כתיב פ' מנורה לרמז על חנוכה, ואח"כ ואפית סלת לרמז על פורים ע"ש.

ויש לרמז בזה על דרך אמרם ז"ל [אבות פ"ג מכ"א] אם אין קמח אין תורה, דהנה אחז"ל [שבת פ"ח.] הדר קבלוהו בימי אחשורוש, וזה ע"י הקמח המרמז לפורים, והבן. וי"ל דזהו ג"כ הטעם שאופין בפורים המן טאשין בסימן מיוחד לפורים והבן.

עוד טעם י"ל, עפ"י המדרש שהלך המן להלביש למרדכי כשהוא כפוף קומה ואוזניו מקוטפות ומכאן המקור לאוזני המן.

ספר פורים וחודש אדר, שער ראובן סי' י"ח, עמ' ר"ו

שם המן טאשן

מה שקראו להם 'כיסים' [טאשן], נראה משום שממלאים הבצק בשומשמן או בדבר אחר כמו כיס. בזמנינו שינו המנהג ולא מדקדקים למלאותם בשומשמן, משום חשש תולעים.

טעם שנקראו בשם המן טאש, דיש להם שלשה קצוות, להזכיר לנו מה שאמרו חכמינו על הפסוק 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך', נדדה שנתם של שלשת אבות העולם ממערת המכפלה [ילקוט שמעוני ומקורו במדרש פנים אחרים ב'] ובזכות שלשת אבות אלה 'תש' כחו של המן ולא היה יכול לעשות כמחשבתו הרעה, ועל כן קוראים למיני תרגימא אלו בשם המן-תש, כי תש כחו ונידון לתליה, ומנהג ישראל תורה הוא, וכתיב וכל קרני רשעים אגדע זו המן, תרוממנה קרנות צדיק זה מרדכי.

ברכת חיים עמ' פ"ו, בשם רבי יעקב ברלין זצ"ל אביו של הנצי"ב זצ"ל

המן טאשן בצורת שלש קרנות

יש שאוכלין מיני לביבות ופת הבאה בכיסנין שממלאין אותן עם שומשמן ועושים להם שלוש קרנות וקורין אותן 'המן טאשן', והטעם משום דאיתא במדרש כיון שראה המן שלשה אבות מיד ניתש כוחו, וכתיב [תהלים ע"ה י"א], 'וכל קרני רשעים אגדע' זו המן, 'תרוממנה קרנות צדיק' זה מרדכי.

ספר מטעמים מערכת פורים סק"ג

עוד טעם י"ל, כיון שהמן דיבר בגנות ישראל בג' דברים, [א] מפוזר, [ב] דתיהם שונות, [ג] דתי המלך אינם עושים, לכן עושים דווקא אוזן בגלל שהשמיע עליהם רעה, אך תוכו מלא מתוקים כנגד התורה שגם כשאנו מפוזרים התורה מלכדת אותנו.

עוד טעם על המנהג ישראל תורה לאכול המן טאשין, כי כל העמים שמעו את הניסים והנפלאות שהיו במצרים, ושמעו עמים ירגזון, חוץ מאותו רשע של עמלק, שכפתן חרש יאטם אזנו, וקירר את האמבטיה ונלחם עם ישראל, וכן המן לא פחד לשלוח יד ביהודים, ועשה עצמו כאילו לא שמע מנפלאות השם, לכן אוכלים את אזניו ע"כ. ולכן עושים אותם משולשים, כי הוא סתם אזנו מעם משולש, כהנים לויים וישראלים, בני שלושת האבות.

מאכל נאהנ"ט

בראפשיץ נהגו לאכול ביום הפורים נאהנ"ט, שמדבקים פרורי אגוזים או שומשמן ופארפיל ומטגנים אותם בדבש ונעשה גוש אחד וקורין אותן נאהנ"ט, ומשיירים מזה לשבת הגדול לאכול בקידושא רבה.

ראיתי בספר לחם הפנים [פ"י, או"ח סי' תרצ"ה ס"כ] וז"ל: י"א דהעץ שנתלה המן של אגוז היה ואולי על זה נהגו לעשות מרקחת שקורים נוקיט"א בלע"ז.

המנהג לברך על ה'נואינט' בורא פרי העץ, לרמז על הא דאמרו רז"ל [חולין קל"ט:] המן מן התורה מנין, המן העץ [בראשית ג' י"א]. ובספר ברכת יצחק כתב דרבינו מהר"ן היה אומר על המאכל נאהנ"ט שהוא לשון גענאד [חסד] ועי' מלבוש לשבת ויו"ט [עמוד ס"ח].

יש שאמרו מליצה על זה שהוא על שם ה'קרובץ' שאומרים באמצע התפלה בשחרית ביום הפורים, דלכמה פוסקים [עי' אליה רבא או"ח סי' נ"ג] הוא טעות, ושמו הנכון הוא 'קרובות', ולכן אוכלים מאכל זה, כי 'נואינט' הוא מלשון קירבה.

עוד אמרו בטעם הדבר, כי עיקר ההצלה והנס בפורים היה שנתאחדו בני ישראל ונעשו מקרובים זה לזה באהבה וריעות, כמו שאמרה אסתר המלכה [אסתר ד' ט"ז] לך כנוס את כל היהודים וגו'.

טעם לאכילת נאהנ"ט בפורים י"ל ע"ד רמז [דברים ד' ז'] כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראינו אליו, ובפורים השי"ת קרוב אלינו ואנו ג"כ רוצין להתקרב אליו ע"כ אוכלים מאכל נאהנ"ט.

רמז למנהג זה, יען כי המן אמר 'ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים', והיינו שיש ח"ו פירוד לבבות ביניהם, ע"כ אוכלים המאכל 'נאהנט' שרומז

זיקהל דוד

חלה גדולה

נוהגין לאפות לכבוד פורים חלה גדולה כדי להזכיר מה שעשו בברית של משה רבינו ע"ה. **אוצר יד החיים מערכת פורים ד"ה עיין בעשרה דף קס"ח:** **הגה"צ** רבי יואל צבי ראטה זצ"ל אבדק"ק טיסא סאלקא נהג לחתוך החלה באלכסון, ואמר שכן נהג הרה"ק הרה"ק משינאווא זי"ע, באמרו שבזה היום היה בריתו של משה רבינו ע"ה, והערלה חותכין באלכסון,

צורת החלות של סעודת פורים

יש נוהגים לעשות צורת החלה בצורת שערות ועיניו של המן עם ביצים שלמים בפנים ובעת הסעודה נוהגים הסועדים לתלוש את הביצים, כמעשה סימן לניקור עינו של המן הרשע [מנהג מאראקא], ויש נוהגין לעשות בצורת תליית המן, ויש נוהגין לעשות צורת החלה בצורת אדם הקרוי 'המן', ויש עושין החלה בצורת המן טאש, ויש נוהגין לעשות החלה בצורת דג, ויש נוהגין לעשות החלה בצורת מגילה, ויש נוהגין לעשות כצורת הדוב, ויש נוהגין לעשות בצורת ארלי, ויש נוהגין לעשות בצורת גראגער, ויש נוהגין לעשות בצורת כינור.

חלה עגולה

יש נוהגים לעשות צורת החלה עגולה כמו צורת החלה לימים הנוראים, ויש לומר הטעם דוצורת העיגול אין לו גבול וסוף, ומרמזים בקשה לשפע גדול בבחינת והריקותי לכם ברכה עד בלי די, בלי גבול וסוף.

דגים

יש נוהגים לאכול בליל פורים דגים, מפני שחודש אדר מזלו דגים. **רוח חיים או"ח סי' תרצ"ה אות א'** **עוד** טעם י"ל דיש בזה ענין של מחיית עמלק, עפי"ד הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע שכתב וז"ל: מחיית עמלק הוא ע"י הברכה דדגים שהוא ריבוי שפע החיות היפך שרשם מסטרא דמותא, וע"כ מפלתם בחודש אדר שהוא מזל דגים, וכן נופלים בידי זרע יוסף שברכתם [בראשית מ"ח ט"ז], וידגו לרוב בקרב הארץ. **פרי צדיק ח"א דף לא: ד"ה נמצא**

פלייש קרעפליך

נוהגים לאכול קרעפליך בצק מבושל ממולא עם בשר בהמרק, לרמז שהדין [הבשר] מכוסה ברחמים [הבצק הלבן], עי' בתוס' ברכות [ל"ח. ד"ה מר] וסימנך: פורים כיום כיפורים.

שמעתי מרבי הקדוש זלה"ה שיום פורים מכפר הקב"ה עוונותיהם של ישראל כיום הכפורים, רק יוה"כ הותקן על כפרת העגל שבא לעובדו מסיבת אכילה ושתייה, לכן בדין הוא שיתענו שיתכפרו על הנמשך ממה שאכלו ושתינו, אבל פורים שהישועה נמשכה ע"י שהתענו, לכן בדין שתכפרו באכילה, והוא על דרך שאחז"ל כל האוכל ושותה בערב יוה"כ, כאילו התענה תשיעי ועשירי, נמצא כשם שיש כפרה בתענית, כך יש כפרה ע"י אכילה ושתייה.

בטו"ז יו"ד סי' ק"כ בשם או"ה הארוך מוזכר מנהג קרעפלעך בפורים. **מנהג** העולם שאוכלין קרעפליך בערב יום הכיפורים, ובהושענא רבה,

על התחברות, כמאמר אסתר 'לך כנוס את כל היהודים', היינו שיתחברו להיות כאיש אחד בלב אחד, ועי"ז יצמח להם הישועה מן השמים.

מלבוש לשבת ויו"ט דף ס"ו

ויש להוסיף על זה ע"י נאהגט הנ"ל המרומז לאחדות נזכה בקרוב [נאהגט] שהוא בלשון הקודש בקרוב ובמהרה דידן לגאולתינו ופדות נפשינו אמן. **אהבת וסגולת ישראל עמ' קכ"ג**

סעודת פורים

מתקנת מרדכי ואסתר לעשות ימי הפורים ימי משתה ושמחה.

מצוה מד"ס להרבות בסעודה ומשתה ביום הפורים וישתה יין יותר מהרגלו, ויכין בסעודתו לשם מצוה זכר לנס שנעשה ע"י משתה.

שו"ע או"ח סי' תרצ"ה, פמ"ג

חייב אדם לשמוח בפורים ולהעדן במיני מאכל ומשתה כדכתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואוכלין ושותין ושמחין ומזמרין על שולחנם ובבית חבריהם כו'. **שבולי הלקט סי' ר"א**

עושין סעודה חשובה בריבוי מיני מעדנים.

כתב המהרש"ל, דסעודת פורים שהטילו הנביאים והחכמים על כל ישראל להיותם ימי משתה ושמחה יותר משבתות ויו"ט כו' א"כ לא גרע מסעודת שבת, וע"כ אם שכח על הניסים בסעודה דצריך לחזור.

מובא בטו"ז סי' תרצ"ג סק"ב

המאריך בסעודת פורים מאריכים ימיו

כל מי שמאריך על שולחנו לאכול ולשתות יין בפורים מן השמים ימלאו את כל משאלות לבו שיבקש, וכן כתב בספר מחזור ויטרי וז"ל: פורים שכל אדם מאריך בסעודתו, ומן השמים ימלאו שאילתו עכ"ל.

מחזור ויטרי

סדר היום

יתעכב על שולחנו לאכול ולשתות יותר ממה שרגיל.

מאכלי מתן תורה בפורים

מנהג טוב לאכול בליל י"ד ובוקר אחר תפילת שחרית מאכלי חלב וגבינה מפני שחג הפורים הוא יום קבלת התורה, ובשבעות נהגו לאכול מאכלי חלב.

ביצים מבושלים

מנהג טוב לאכול ביצים מבושלים בקליפתן, כמו בליל פסח משום דהי' מבקש המן לקעקע ביצתן של ישראל, והוא לשון ביעא דבען רחמי ואפריקין. **מועד לכל חי סי' לא או"מ"ד, יפה ללב ח"ב או"ח סי' תרצ"ה אות י', נהגו** בפורים לאכול ביצים. **בגמרא** ברכות [נז.] הרואה ביצים בחלום תלויה בקשתו, נשתברו נעשית בקשתו ע"כ, הרי שהביצים יש בהם ענין של בקשה.

קינדל

יש נוהגים לאכול מזונות שנאפו עם אגוזים הנקרא 'קינדל', ומשיירים מזה לשבת הגדול לאכול בקידושא רבה. **זמירות דברי יואל מועדים עמ' תכ"ז**

זיקהל דוד

יוהכ"פ, והיות שהמנהג שלא לאכול אז בשר בהמה משלימין אותו בפורים זמן מפלת המן הרשע, ויום כיפורים הוא כ'פורים'. **פרסומי ניסא עמ' רס"ו**

בשר מעושן

יש נוהגין לאכול בסעודת פורים בשר מעושן ומכונה 'בשר המן', מפני שתלוי הבשר בעת העישון, רמז לתליית המן הרשע.

ירושתינו ספר שלישי תשס"ט עמ' תל"ו

בשר הודו - אינדיק

יש נוהגין לאכול בפורים תרנגול הודו, זכר לאחשורוש שמלך מהודו עד כוש. ידוע דנחשב תרנגול הודו לסמל הטפשות ויש כאן גם זכר לאחשורוש המלך הטפש [מגילה י"ב].

כל יום טוב עוף מיוחד

מפורסמים היו אצלנו הפתגמים: 'איל' ששמע 'מעוז צור', ו'עגל' ששמע 'אקדמות' אינם טובים לאכול, כלומר, בשר איל אחר חנוכה ובשר עגל אחר שבועות אינם יפים.

עוד אמרו: 'אווז' ששמעה את המגילה צריכים להוציא מן הקהלה, וכך אנו רואים שעל כל יום טוב הכינו עוף מיוחד אצלנו, על חנוכה אוזנים שמנים, על פורים ופסח ברבורים אבוסים. **שיחות תלמידי חכמים עמ' עמ' רפ"ה**

העלזל

יש לומר טעם על אכילת העלזל ביום הפורים רמז על תלית המן בצוארו.

כרוב ממולא

מנהג ישראל לאכול בפורים כרוב ממולא בבשר שקורין האליפצ'עס. פתגום העולם שהכרוב הוא מלך המאכלים.

כרוב ר"ת כ"סא ר'חמים ו'מתנהג ב'חסידות. **שערי תשובה ס" קל"א**
עוד טעם לאכילת כרוב ממולא בבשר, דהטור [ס' רע"א] מביא טעם על כיסוי החלות בשבת בשעת קידוש כדי שלא יראה הפת בשתו, ובכל המועדים יש מצות שמחה בזמן הסעודה דוקא דבשבילה חייבים לאכול בשר ולשתות יין, דבבשר הוי השמחה, וכמו שאמרו [פסחים קט.], אין שמחה אלא בבשר, אך יתירה עליה מצות שמחת פורים השמחה אינה פרטית לזמן הסעודה דוקא אלא כל היום, דהשמחה מתפשטת לכל היום כמ"ש לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ע"כ מכסין הבשר בכרוב שלא יראה בושטו דהשמחה מתפשטת לכל היום.

תכלית בריאת היין

כתיב [ישעי' מ"ג ז'] כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, ולא יזה תכלית ברא הבו"ה היין בעולם, רק לקיים על ידו מצות הבו"ה, לצורך קידוש ולהבדלה ולצורך פורים.

במכתב קודש של הגה"ק בעל העטרת צבי זי"ע לאחיו הרה"ק רבי משה מסאמבור זי"ע ולכל אנ"ש מבראד כתוב לאמור: בקשתי שתשמחו ותשישו בשמחה בימי הפורים האלה, שכל השותה בפורים כאלו התענה משבת לשבת, והשותה בפורים הוא סגולה להמתקת הדינים ונקרעים כל המסכים המבדילים והוא בדוק ומנוסה. **עשר קדושות מע' מהרצ"ה**

מזידיטשוב, סגולות ישראל מע' פ' אות ד', ליקוטי צבי עמ' 520

ובפורים, קצת רמז יש דר"ת של 'כרפלך' הוא 'כפר' - לך' והיינו כל הזמנים של כפרת עונות אוכלין המאכל הנקרא קרעפלי"ך.

שו"ת בית ישראל או"ח ס' ע"ט

מנהג העולם שאוכלין קרעפלי"ך בימים שיש בהם הכאה, בפורים הכאת המן, בעויהכ"פ כפרות, בהושענא רבה חביטת הושענות, הרמז 'הכה תכה' הרי אלו ר"ת של ה'שענות, כ'פור, ה'מן, ת'אכל כ'רעפליך ה'רבה.

בדרך בדיחותא י"ל עוד טעם לאכול קרעפליך בצק מבושל ממולא עם בשר, זכר ל'וימלא המן חימה'.

בשר עוף בחלב שקדים

כתב הש"ך [יו"ד ס' פ"ז סק"ו] בשם רש"ל וז"ל: בפורים רגילים לאכול תרנגולת בחלב שקדים, ויניח שקדים אצלו בתוכן ובצידם להיכירא.

הרה"ק האמרי אמת מגור זצ"ל שלח למשלוח מנות להרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע עוף שלם מטובל בחלב שקדים והניח הרבה שקדים מסביב.

טעם למנהג אכילת תרנגולת בחלב שקדים, י"ל על פי מאמרם ז"ל [מגילה יב.] שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה וכו', הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים, ולכן אוכלים תרנגולת בחלב שקדים שזה אכילת בשר בחלב 'לפנים' ולמראית העין ולא באמת. **אור תורה ס' קט"ז**

בשר בהמה

כתב הרמב"ם [פ"ב מהל' מגילה ה"ו] כיצד חובת סעודת זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו. ובלקט יושר כתב שמצוה לאכול בשר בהמה שאין שמחה אלא בבשר ויין, [דכתיב משתה ייין] ושמחה [בשר].

בשר עגל

תניא, מגבת פורים לפורים [מעות שגובין הגבאין מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים, כולה יתנוה לעניים דפורים], מגבת העיר לאותה העיר ואין מדקדקין בדבר [לומר דיים בפחות, והמותר יפול לכיס של צדקה], אבל לוקחין את העגלים [לרוב בכל המעות], ושוחטין ואוכלים אותן והמותר [שלא יספיקו לאכול בפורים ימכור ויפול לכיס של צדקה]. מדברי הגמרא הנ"ל משמע דרמאי חיובא לאכול בשר בהמה בסעודת פורים. **בבא מציעא ע"ח וברש"י שם; נמוקי או"ח ס' תרצ"ה סק"ב**

משנה [חולין פ"ג], בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט ואלו הן ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב עצרת, וערב ראש השנה, וכדברי רבי יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל. הא דלא תנן פורים דבעי שמחה ואין שמחה אלא בבשר [פסחים ק"ט.], י"ל דהוי רגילים בעגלים, ולא באם אלא בבנה, כדמשמע [בב"מ ע"ח.], וטעמא לא ידענא, [ע' מגילה ז, דרבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעגלא תלתא]. **חידושי חתם סופר חולין פ"ג**

מה שאמר המן הרשע ששוחטים בהמות בערב יוהכ"פ טעה בזה שהרי אין אוכלים בשר בהמה בערב יום הכיפורים רק בשר עוף כמבואר במג"א [או"ח ס' תר"ח סק"ז], ואולי יש ליתן טעם בזה למה דמצינו בגמרא הנ"ל שאוכלין 'בשר עגל' בפורים דלפי דברי המן יש לאכול בשר בהמה בערב